

ماتریک درسنامه

آشنایی با اصول و مبانی
معرفتی و مهارتی ستایش‌گری
اهل بیت علیهم‌السلام

جواد برزگر

انتشارات عصر صادق

مالکی درسنامه

آشنایی با اصول و مبانی معرفتی و مهارتی ستایش‌گری اهل بیت علیهم‌السلام

نویسنده: جواد پرزگر

ناشر: عصر صادق

صفحه‌آرا و ناظر چاپ: محمد صادق زارع

طراح و مدیر هنری: حسین ونکی فراهانی

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

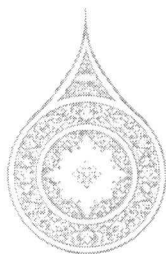
نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۱۱۴-۹-۹

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

برای تهیه کتاب با شماره زیر تماس بگیرید:

۰۹۱۹ ۳۵۹ ۵۸۲۳

تقدیر به

رسول الله الاعظم ﷺ و امیر المؤمنین علی علیه السلام

و حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و امام حسن مجتبی علیهما السلام

امام حسین علیهما السلام و اولاد معصومین آن حضرت

به ویژه شهدای دفاع مقدس و مدافع حرم

فهرست |

۱۷ ..... | مقدمه |

۱۹..... مداحی یک هنر است

۱۹..... ضرورت آموزش مداحی

۱۹..... (۱) انتقال معارف دینی

۲۰..... (۲) جلوگیری از انحرافات و خرافات

۲۰..... (۳) ارتقا کیفی مداحی و ستایش گری

۲۰..... (۴) ارائه منشور علمی کاربردی

۲۱..... اهداف آموزش فن رثا

۲۳ ..... | درس اول: مبانی نوکری مداح اهل بیت (ع) |

۲۳..... چکیده درس

۲۳..... مبانی معرفتی

۲۳..... (۱) معرفت به امام

۲۴..... (۲) اخلاص

۲۴..... (۳) تقوا

۲۵..... (۴) ادب

۲۵..... (۵) صبر

۲۶..... مبانی اخلاقی

۲۶ ..... (۱) حسن خلق

۲۷ ..... (۲) وفای به عهد

۲۷ ..... (۳) راستگویی

۲۸ ..... (۴) تواضع

۲۹ ..... (۵) توسل

۲۹ ..... پرسش

۳۱ ..... | درس دوم: سَبک در مداحی |

۳۱ ..... چکیده درس

۳۱ ..... انواع سَبک در فن مداحی

۳۱ ..... (۱) سَبک شخصی

۳۲ ..... (۲) سَبک در ملودی و آهنگ

۳۲ ..... تقلید اولین گام در مداحی

۳۳ ..... مراحل و شیوه تقلید

۳۵ ..... سَبک در ملودی و آهنگ

۳۵ ..... ساختمان یک سَبک

۳۵ ..... (۱) پایه

۳۶ ..... (۲) ساختمان

۳۶ ..... (۳) طراحی و دکوراسیون

۳۶ ..... معیار یک سَبک خوب

۳۷ ..... روش ساده سَبک‌سازی

۳۸ ..... کانال‌های سَبک

۳۸ ..... تمرین

۳۸ ..... پرسش

۳۹ ..... | درس سوم: شعر و قالب‌های شعری |

۳۹ ..... چکیده درس

۳۹	تعریف شعر
۴۰	آشنایی با اصطلاحات کاربردی در شعر
۴۰	(۱) مصراع
۴۰	(۲) بیت
۴۰	(۳) وزن شعر
۴۰	(۴) ردیف
۴۰	(۵) قافیه
۴۱	(۶) حرف روی
۴۱	(۷) تخلص
۴۱	(۸) قالب
۴۱	انواع قالب‌های شعر
۴۱	(۱) مثنوی
۴۳	(۲) غزل
۴۴	(۳) قصیده
۴۶	(۴) رباعی
۴۷	(۵) دوبیتی
۴۷	(۶) ترجیع‌بند
۴۹	(۷) ترکیب‌بند
۵۱	(۸) قطعه
۵۲	(۹) چهاربازه (دوبیتی نو)
۵۳	(۱۰) مُسمَط
۵۵	پرسش
۵۷	 درس چهارم: معیار شعر خوب، فوائد و روش حفظ شعر
۵۷	چکیده درس
۵۸	حفظ شعر و فوائد آن

روش حفظ شعر ۵۹

چه شعری را حفظ کنیم؟ ۶۰

منابع شعر ۶۱

(۱) کتاب ها ۶۱

(۲) سایت ها ۶۲

پرسش ۶۲

تمرین ۶۲

۶۵ ..... | درس پنجم: مقتل شناسی |

چکیده درس ۶۵

مقتل ۶۵

زبان قال و زبان حال ۶۶

تعریف زبان قال ۶۶

تعریف زبان حال ۶۷

ویژگی های زبان حال ۶۸

شرائط زبان حال ۶۸

شیوه بهره گیری از مقتل ۶۸

نقل مسموع ۶۹

تعریف ۶۹

اقسام ۶۹

شرایط ۶۹

پرسش ۷۰

تمرین ۷۰

۷۱ ..... | درس ششم: شناخت صوت و گام های صوتی و تنفس صحیح |

چکیده درس ۷۱

(۱) صوت ۷۱

- ۷۱..... ضرورت شناخت صوت
- ۷۲..... استعدادهای صوتی
- ۷۶..... (۲) گام‌های صوتی
- ۷۶..... الف) پائین صدا
- ۷۶..... ب) توسط صدا (میانه)
- ۷۶..... ج) اوج صدا
- ۷۶..... د) خارج صوتی
- ۷۶..... ۳) تنفس صحیح
- ۷۷..... اصول تنفس صحیح
- ۷۷..... عوامل مؤثر در تنفس‌گیری صحیح
- ۷۸..... مزایای تنفس شکمی
- ۷۹..... پرسش
- ۷۹..... تمرین
- ۸۱..... | درس هفتم: صدا سازی |
- ۸۱..... چکیده درس
- ۸۱..... تقویت و آماده‌سازی صدا
- ۸۲..... تغذیه در پرورش صدا
- ۸۲..... ۱) مواد غذایی مفید و مؤثر در سلامتی بدن و صدا
- ۸۲..... ۲) مواد غذایی مضر (این مواد غذایی را نباید بخورید)
- ۸۳..... ۳) طب اسلامی- سنتی و داروهای گیاهی
- ۸۴..... ۴) اهمیت حیاتی آب برای صدا
- ۸۴..... چند نکته
- ۸۵..... پرسش
- ۸۵..... تمرین

۱ درس هشتم: عوامل گرفتگی صدا و راه‌های پیشگیری و درمان آن | ۸۷

۸۷ ..... چکیده درس

۸۷ ..... عوامل گرفتگی صدا

۸۹ ..... مراقبت‌های ضروری

۸۹ ..... تأثیر استرس در گرفتگی صدا

۹۰ ..... راه حل و مدیریت استرس

۱ درس نهم: مدیریت اجرا در جلسه | ۹۱

۹۱ ..... چکیده درس

۹۱ ..... پیش نیازهای مدیریت اجرا

۹۱ ..... (۱) دارایی‌های علمی

۹۲ ..... (۲) تسلط بر محتوا

۹۳ ..... (۳) فهم محتوا

۹۳ ..... مدیریت اجرا یا توانایی‌های فنی (شگرد)

۹۴ ..... (۱) درست خوانی

۱۰۴ ..... (۲) فن بیان

۱۰۶ ..... (۳) فصاحت و بلاغت

۱۱۲ ..... (۴) زبان بدن

۱۱۵ ..... (۵) مخاطب‌شناسی

۱۱۹ ..... (۶) محیط‌شناسی

۱۲۰ ..... (۷) زمان‌شناسی

۱۲۰ ..... (۸) مناسبت‌شناسی

۱۲۱ ..... تمرین

۱۲۱ ..... پرسش

۱ درس دهم: چیدمان یک مجلس روضه | ۱۲۳

۱۲۳ ..... چکیده درس

۱) صلوات و دعا ۱۲۳

محرم و صفر ۱۲۴

فاطمیه ۱۲۴

مناجات‌های ماه مبارک رمضان ۱۲۴

مناجات‌های امام زمان علیه السلام و دیگر ائمه معصومین علیهم السلام ۱۲۵

چند نکته برای شروع جلسه ۱۲۵

۲) شعر مقدمه ۱۲۶

۳) شعر اصلی ۱۲۷

۴) پل‌سازی و روضه ۱۲۷

الف) استفاده از جملات عاطفی و احساسی ۱۲۸

ب) مشارکت دادن مخاطب و پاسخ گرفتن از او ۱۲۸

ج) رعایت سرعت و فرصت ۱۲۹

د) رعایت فراز و نشیب صدا ۱۲۹

ه) استفاده از متن عربی مقتل ۱۲۹

چند نکته ضروری ۱۳۰

۵) زمزمه خواندن ۱۳۰

۶) گریز ۱۳۱

انواع گریز ۱۳۲

شرایط گریز ۱۳۳

۷) پایان مرثیه ۱۳۳

۸) دعای پایانی ۱۳۴

پرسش ۱۳۴

| درس یازدهم: چیدمان مراسم سینه‌زنی | ۱۳۷

چکیده درس ۱۳۷

۱) دم شروع سینه‌زنی (پیش زمینه) ۱۳۷

۲) نوحه ۱۳۸

چند نکته ضروری درباره فن نوحه خوانی ۱۳۹

۳) زمینه ۱۴۰

فرق نوحه با زمینه ۱۴۱

۴) واحد گند ۱۴۲

۵) واحد تند و حماسی ۱۴۳

۶) دودمه ۱۴۴

۷) شور ۱۴۵

چند نکته ضروری درباره فن شور خوانی ۱۴۵

۸) سرود پایانی ۱۴۶

شعر پایانی ۱۴۷

پرسش ۱۴۷

تمرین ۱۴۷

۱ درس دوازدهم: مولودی خوانی | ۱۴۹

چکیده درس ۱۴۹

۱) انواع مدح ۱۴۹

الف) مدح صلواتی ۱۵۰

ب) مدح حماسی ۱۵۰

ج) مدح عاطفی ۱۵۱

د) مدح روایی و داستانی ۱۵۲

۲) انواع سرود ۱۵۵

الف) زمزمه ۱۵۶

ب) تک ۱۵۷

ج) شور ۱۵۷

۳) شیوه‌های اجرا ۱۵۷

۱۵۷	الف) سنتی (مسجدی) .....
۱۵۸	ب) هیأتی .....
۱۵۹	پرسش .....
۱۵۹	تمرین .....
۱۶۱	درس سیزدهم: ادعیه خوانی .....
۱۶۱	چکیده درس .....
۱۶۲	مقدمات آداب دعاخوانی .....
۱۶۲	۱) طهارت ظاهری .....
۱۶۲	۲) اخلاص و مناعت طبع .....
۱۶۲	۳) تزکیه نفس .....
۱۶۳	۴) توکل و توسل .....
۱۶۳	۵) حضور قلب و توجه .....
۱۶۴	اصول دعاخوانی .....
۱۶۴	۱) صحیح خوانی دعا .....
۱۶۴	۲) وقف و ابتدا .....
۱۶۴	۳) انتخاب لحن مناسب .....
۱۶۴	۴) ترجمه و تفسیر ادعیه .....
۱۶۵	۵) استفاده از آیات و روایات .....
۱۶۵	۶) استفاده از حکایات تاریخی و اخلاقی متناسب با دعا .....
۱۶۶	مراحل دعاخوانی .....
۱۶۶	نکات ضروری دعاخوانی .....
۱۶۸	پرسش .....
۱۶۸	تمرین .....
۱۶۹	درس چهاردهم: یادداشت برداری (فیش نویسی) .....
۱۶۹	چکیده درس .....

مراحل نوشتن فیش مداحی ۱۷۰

(۱) شناسنامه فیش ۱۷۰

(۲) کدگذاری مآخذ و منابع (کتاب‌ها) ۱۷۲

(۳) نوشتن گریز ۱۷۳

اصول و نکات فیش برداری ۱۷۳

توصیه پایانی ۱۷۴

| مقدمه |

مدح در لغت به معنای ستایش، و مداحی به معنای تعریف و تمجید از دیگران است. در اصطلاح نیز مداحی تعریف کردن بیان فضائل و ویژگی‌های ائمه اطهار و معصومین علیهم‌السلام است. در ادبیات از مادحین با عنوان ستایش‌گران و از مداحی به ستایش‌گری نیز یاد شده است.

مداحی باید به شایسته‌ترین شیوه و بیان انجام شود؛ زیرا مداح، مدح افرادی را می‌کند که خداوند در قرآن مدح آنها را بیان کرده و بندگان خاص و مقرب درگاه الهی هستند. پس مداحان گرامی باید هرچه بیشتر و بهتر در این درگاه گام بردارند.

اولین مداح و روضه خوان امام حسین علیه‌السلام حضرت جبرئیل علیه‌السلام بود که برای حضرت آدم علیه‌السلام روضه عطش را خواند.

چون خدای تعالی خواست که توبه آدم را قبول کند، جبرئیل را به نزد او فرستاد تا به او تعلیم دهد که بگوید:

«یا حمیدُ بحقِّ محمد، یا عالی بحقِّ علی، یا فاطرُ بحقِّ فاطمه، یا مُحسِنُ بحقِّ الحسن، یا قدیمُ الاحسانِ بحقِّ الحسین».

چون کلام جبرئیل به نام امام حسین علیه‌السلام رسید، آدم از شنیدن آن دلش شکست و اشکش جاری گردید. سبب آن را از جبرئیل پرسید. جبرئیل پاسخ داد:

ای آدم، این فرزند تو به مصیبتی گرفتار می‌گردد که همه مصیبت‌ها در برابرش کوچک می‌گردد. آدم علیه السلام پرسید: آن مصیبت چیست؟ جبرئیل فرمود: ای آدم، کشته می‌شود درحالی که تشنه است، از وطن دور مانده و تنه‌است، کمک و یاری‌کننده‌ای برای او نیست، و اگر او را ببینی درحالی که عطش بین او و بین آسمان مانند دود فاصله شده درحالی که می‌گوید: آه از تشنگی، آه از کمی‌ی‌آور، پس کسی جواب او را نمی‌دهد مگر با شمشیر سرش از پشت گردن بریده می‌شود.^۱ لذا پیشینه تاریخی عزاداری به اول خلقت برمی‌گردد و درزندگی پیامبران و اهل بیت علیهم السلام هم به همین گونه بوده است.

شان مداح، شأن بالایی است؛ چراکه مردم را به ائمه اطهار علیهم السلام چه در شادی و چه در غم توجه می‌دهد.

رتبه مداحی یکی از با شرافت‌ترین رتبه‌هاست، لذا امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي النَّاسِ مَنْ يَفْذِلُنَا وَيُخَدُّنَا وَيُؤْتِي لَنَا^۲» خدا را سپاس که در میان مردم کسانی را قرار داده که به سوی ما می‌آیند و ما را مدح و مرثیه می‌گویند؛

یکی از عواملی که دین، معنویت، عقیده و اخلاق را در یک جمعیتی در طول تاریخ حفظ می‌کند، مداحی است.

مداحی تبلیغ معارف دین است و تبلیغ خوبی‌هاست. گاهی یک عالم و فقیه فرهنگ اسلام را با فقه و حکمتش نشر می‌دهد. در کنارش مداح اهل بیت علیهم السلام با بیان کردن فضیلت‌های اخلاقی ائمه اطهار علیهم السلام برای تقویت دین و اسلام قدم برمی‌دارد. اینجاست که مداح مسؤولیت و وظیفه سنگینی پیدا می‌کند.

۱. علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۵.

۲. شیخ حرعاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۰، ص ۴۶۹.

مداحی یک هنر است

هنر مداحی، عبارت است از: کیفیت بیان و ادای یک مطلب به شکلی زیبا و ظریف و توأم با ذوق برای اثرگذاری بر عواطف و احساسات به جهت انتقال یک معنا یا مفهوم شنونده. بنابراین در هنر اصل اول این است که هنرمند، یک پیام، مقصود و مضمونی را در ذهن داشته باشد و بخواهد آن را به مخاطبین خود انتقال دهد تا در ذهن و دل آنها رسوخ نماید. اصل دوم این است که آن کار را با ظرافت و زیبایی و با جاذبه انجام دهد.

«مداح باید بتواند با بیان، شیوه و اجرای هنرمندانه، معرفت را در بین مردم گسترش دهد. بنابراین باید شعر، لحن و شیوه‌ای که برای ارتباط با مردم انتخاب می‌کند و بوسیله آنها با مردم حرف می‌زنید، در جهت افزایش معرفت و عمق بخشیدن به هدایت مردم و دانائی‌های آنها از دین و در راه زندگی صحیح اسلامی؛ این کاری است که جامعه مداح به بهترین وجهی میتواند انجام دهد»^۱.

ضرورت آموزش مداحی

یکی از تأثیرگذارترین فنون برای تأثیرگذاری بر احساس، اندیشه و رفتار مخاطبین، مداحی اهل بیت علیهم‌السلام است؛ زیرا بیشتر مردم با جان و دل عاشق و شیفته اهل بیت علیهم‌السلام هستند، لذا در مساجد، حسینیه‌ها و روضه‌های خانگی شرکت می‌کنند. با توجه به مقدمه پیش گفته ضرورت آموزش فن عبارت است از:

۱) انتقال معارف دینی

اولین ضرورت آموزش فن مداحی، نقش مداحی در انتقال معارف اخلاقی،

---

۱. <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22443> [بیانات مقام معظم رهبری علیه‌السلام در دیدار

قرآنی و اهل بیتی علیهم السلام به مخاطب است. مداح با بیان فضائل، صفات نیکوی اخلاقی و تبیین آن به مخاطب، باعث رشد اخلاقی، معنوی و تربیتی جامعه خواهد شد و همین مساله ضرورت توجه به ستایش گری را ایجاب می کند.

۲) جلوگیری از انحرافات و خرافات

دشمنان اسلام با توجه به تأثیر عمیق مجالس اهل بیت علیهم السلام و ذکر و دعاخوانی و نیز مرثیه سرایی در جامعه به دنبال ایجاد انحراف در مسیر دین و ترویج خرافات و بی محتوا نمودن این مجالس اند، لذا در تلاش اند از همه کسانی (مانند مداحان) که در پربایی این مجالس نقش مهمی دارند استفاده کنند تا این مجالس به انحراف کشیده شود، که در صورت آموزش و تبیین اصول فن رثا از این انحراف تا حد زیادی جلوگیری خواهد شد.

۳) ارتقا کیفی مداحی و ستایش گری

ذاکرین از قدیم الایام بر اساس ذوق و سلیقه شخصی و با استفاده از تجربیات ستایش گران پیش از خود به عنوان استاد، روضه می خواندند و از آنجا که سلیقه اساتید مختلف بود و متن تدوین شده فنی و آموزشی نیز وجود نداشت به طور طبیعی در ارائه شیوه صحیح مرثیه خوانی اثر می گذاشت، اما اکنون که کتاب های آموزشی و پژوهشی پیرامون مقتل و مرثیه و شیوه اجرا تدوین شده است، قطعاً با آموزش این فن کیفیت مداحی ارتقا خواهد یافت.

۴) ارائه منشور علمی کاربردی

بیشتر مداحان و مرثیه خوانان از فقدان منشوری صحیح، جامع و کاربردی که مختصر و مفید باشد، احساس نارضایتی داشته که گاهی باعث سرگردانی آنها

گردیده است اما در این کتاب تلاش شده است تا با رعایت حداکثری این نیاز رفع شود و مشتاقان مدح و مرثیه از سرگردانی خارج شوند.

اهداف آموزش فن رثا

براساس ضرورت‌های بیان شده برای آموزش فن رثا و ستایش‌گری اهل بیت علیهم‌السلام اهداف زیر برای تدوین کتاب آموزش فن مداحی قابل قضا است:

✓ توانمند شدن ستایش‌گران اهل بیت علیهم‌السلام از جهت شیوه و محتوا؛

✓ کشف استعدادهای برتر؛

✓ انتقال شیوه‌های تمرین روضه‌خوانی، سینه‌زنی، ادعیه‌خوانی، مولودی‌خوانی و رسیدن به مهارت‌های لازم؛

✓ شناخت و پیشگیری از نقل مطالب ضعیف و غیرمعتبر؛

✓ ارائه نمونه‌های مستند برای استفاده مداحان اهل بیت علیهم‌السلام در مجالس.

پُر واضح است که پرداختن به همه مباحث گسترده‌ای که از ملزومات فن رثا و ستایش‌گری است نیازمند تدوین کتاب‌های مستقل و متعددی است که از ظرفیت این کتاب خارج است و ما تلاش نموده‌ایم تا در حد بضاعت، با استفاده از سال‌ها تجربه و نظر کارشناسی اساتید مربوطه و مشاهده کارهای مشابه، برترین اصول که دارای چهارشاخه مختصر و مفید علمی و کاربردی بودن را داشته باشد، برای استفاده نگاشته شود و با توجه به محتوای ارائه شده و نکات بسیار کلیدی در قالب چهارده موضوع درسی شامل اصول مهارتی و محتوایی در مداحی با تقسیم بندی دقیق همراه با چکیده درس، پرسش و تمرین است که برای عموم مداحان قابل استفاده می‌باشد.

امیدوارم این اثر کوچک مورد رضایت ذوات مقدسه اهل بیت علیهم‌السلام بویژه

حضرت حجة بن الحسن علیه‌السلام قرار گیرد؛ إن شاء الله.